

ЗАЛЕСНОВА О. В.

Київський національний лінгвістичний університет

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНСТИТУЕНТІВ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ПАСИВУ СУЧАСНОЇ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

У статті йдеться про особливості використання конструкцій з пасивним значенням у текстах різної функціонально-стилістичної спеціалізації.

Ключові слова: конституенти функціонально-семантичного поля пасиву, діеприкетникові пасивні конструкції, займенникові пасивні конструкції, діеприкетникові звороти з агентивним або інструментальним додатком.

В статье идет речь об особенностях использования конструкций с пассивным значением в текстах различной функционально-стилистической специализации.

Ключевые слова: конституенты функционально-семантического поля пассива, причастные пассивные конструкции, местоименные пассивные конструкции, причастные обороты с агентивным или инструментальным дополнением.

The article deals with peculiarities of usage of constructions possessing passive meaning in texts of various functional stylistic specialization.

Key words: constituents of the functional-semantic field of passive voice, passive participle constructions, pronominal passive constructions, participle constructions with instrumental or agential object.

Актуальність дослідження зумовлена більш глибоким вивченням можливостей відображення статичних мовних одиниць в динаміці мовлення.

Мета роботи полягає у вивченні стилістичних особливостей функціонування в мовленні конструкцій з пасивним значенням.

Предмет дослідження складає стилістичний потенціал різних засобів вираження пасивного значення в сучасній іспанській мові.

Об'єктом аналізу в даній роботі стали конституенти функціонально-семантичного поля пасиву сучасної іспанської мови.

Матеріалом дослідження слугували різностильові тексти сучасної іспанської мови.

Спираючись на концепцію функціонально-семантичних полів та розглядаючи категорію стану як польову структуру, проаналізуємо зі стилістичного погляду закономірності функціонування окремих компонентів, які складають функціональне поле пасиву, і взаємовідношення між ядром поля та його периферією. Конституентами поля пасиву в сучасній іспанській мові виступають:

1) дієприкметникова пасивна конструкція; 2) займенникова пасивна конструкція; 3) конструкція з допоміжним дієсловом *estar*; 4) дієприкметникові звороти з агентивним або інструментальним додатком.

Дієприкметникова пасивна конструкція використовується в складі двочленних та тричленних речень з пасивною перспективою для посилення уваги адресата до дії та її об'єкта. У текстах законодавчих документів дієприкметникові пасивні конструкції використовуються частіше, порівняно з їх уживанням в текстах інших стилів, оскільки факти тут подаються без емоційного забарвлення та вираження ставлення автора до подій, а діяч часто має “колективне” значення: *El Congreso electo deberá ser convocado dentro de los veinticinco días siguientes a la celebración de las elecciones.*[1:art.67] У даному реченні і агенс, і пацієнс мають узагальнений характер, а пацієнс є більш важливим для повідомлення. Підмет наступного речення *El Congreso* позначає неістоту, і тому використання дієприкметникової конструкції *ser convocado* у функції присудка виражає дію, яка здійснюється без участі суб'єкта.

Ця конструкція є доречною у випадках, коли повідомлення про агенс дії, з погляду мовця, не має суттєвого значення. Розглянемо наступні приклади: *Esta realidad ha modificado totalmente las previsiones anteriores, que estimaban que los socialistas iban a ser castigados en las urnas por lo que ha se había comenzado el estudio de otras coaliciones que pudieran ser presididas por el actual Primer ministro.*[2:74] Агенс дії, вираженої пасивною дієприкметниковою конструкцією *ser castigados*, не представлений у синтаксичній структурі цього речення, але з контексту стає зрозумілим, що він має колективне значення. Агенс дії, яка передається конструкцією *ser presididos*, виражений за допомогою агентивного додатка *el actual Primer ministro*, а пацієнс цієї дії – *coaliciones* – не є істотою і не може сам виконувати дію, виражену дієприкметниковою пасивною конструкцією, що надає пацієнсу повної інактивності. Така конструкція робить неможливою участь пацієнса в процесі дії.

Що стосується займенникових конструкцій, то вони найчастіше вживаються в текстах законодавчих документів, в інформативних матеріалах преси, в текстах наукових доповідей та енциклопедичних текстах. Використання займенникових конструкцій пов'язано з деякими труднощами, які полягають у тому, що завдяки займеннику

se, який використовується також у зворотних, взаємних або неозначено-особових конструкціях, сполучення займенника *se* і дієслова іноді може мати або пасивно-зворотне, або пасивне неозначено-особове значення: *Era la Corrala un mundo en pequeño, agitado y febril, que bullía como una gusanera. Allí se trabajaba, se holgaba, se bebía, se ayunaba, se moría de hambre; allí se construían muebles, se falsificaban antigüedades, se zurcían bordados antiguos, se fabricaban buñuelos, se componían porcelanas rotas, se concertaban robos, se prostituían mujeres.*[3:86] У наведеному уривку спостерігаємо використання займенникових конструкцій у функції однорідних присудків, значення яких у кожному конкретному випадку мають різні відтінки, наприклад, конструкції *se trabajaba, se holgaba, se bebía, se ayunaba, se moría de hambre* передають дії неозначених осіб з відтінком зворотності, а дії, виражені конструкціями *se construían, se falsificaban, se zurcían, se fabricaban, se componían, se concertaban* тощо – мають відтінки значення пасивності та неозначеної особи.

Встановити, який саме відтінок значення переважає, можна на підставі аналізу іменника – суб'єкта дії. Якщо суб'єкт дії – істота, то сполучення дієслова з займенником переважно має зворотне значення, оскільки такий суб'єкт сам впливає на процес, а не зазнає стороннього впливу. Але у випадках, коли суб'єкт не є істотою, коли він здатен перетворюватися на об'єкт дії, визначити семантичний характер займенникової конструкції допомагає лексичне значення дієслова, присутність агентивного додатка або контекст, в якому вживається така конструкція: *Se destapó una botella y Arquimedes sintió como se servían los vasos.*[4:21] В цьому реченні суб'єкт не є істотою, і з контексту зрозуміло, що пляшка не могла відкоркуватися сама, а отже, стає очевидним, що це пасивна конструкція.

Розглянемо інший приклад: *La palabra se intuye por el gesto...*[5:94] В цьому випадку суб'єкт також не є істотою, він набуває значення об'єкта, завдяки присутності агентивного додатка. Цей приклад ілюструє випадок, коли суб'єкт не є істотою, з контексту зрозуміло, що дія не могла бути здійснена суб'єктом без сторонньої допомоги, що дає можливість характеризувати займенникову конструкцію як пасивну.

Якщо дієслово за своїм лексичним значенням є зворотним, то конструкція теж має зворотне значення, навіть при наявності суб'єкта, який не є істотою. Наприклад: *Una irónica sonrisa se divulga*

en las comisuras de sus labios finos.[5:26] *Los colores se disolvieron en la penumbra.* [6:23] Спостерігаються випадки, коли при зворотному дієслові конструкція все ж таки має пасивний відтінок значення. В такому разі, з контексту стає зрозумілим, що дія не може виконуватися суб'єктом і бути спрямованою на нього самого, як це відбувається при зворотному значенні. Наприклад: *El tejido no se resentirá por su contacto...*[6:23] *Se abrió paso por la sirga, entre los espinos hasta abocar a la parte baja de la hoz...*[7:111] У наведених прикладах займенникові конструкції *se resentirá*, *se abrió* мають зворотно-пасивне значення, оскільки зрозуміло, що дія виконується об'єктом, але не без сторонньої допомоги з боку суб'єкта, який залишається невираженим. Розглянувши наступні приклади, можемо побачити, що у цих реченнях займенникові конструкції *se escuchó*, *se oye*, *se siente* виражають дії, що виконують суб'єкти, які є неозначеними особами, і тому ці займенникові конструкції мають пасивне неозначено-особове значення, на відміну від конструкції *se saborea*, яка має зворотно-пасивне значення: *En un silencio se escuchó la voz del locutor de televisión.* [8:21] *Se oye que ladran los perros y se siente en aire el olor del humo y se saborea ese olor de la gente...*[9:30]

Визначити, яке саме значення має сполучення дієслова з займенником *se* – зворотне, взаємне, пасивне, пасивно-зворотне або неозначено-особове, можна лише при врахуванні всіх нюансів використання цієї конструкції в тексті.

Розглянувши особливості функціонування пасивних конструкцій, що відносяться до центру ФСП пасиву, в текстах різної функціонально-стилістичної спеціалізації, перейдемо до розгляду тих граматичних одиниць, які складають його периферію.

Особливий інтерес для дослідження представляють такі периферійні засоби вираження пасивного значення як конструкція з допоміжним дієсловом *estar* та дієприкметникові звороти з агентивним або інструментальним додатком. Порівняння конструкції *estar* + дієприкметник з дієприкметниковою пасивною конструкцією, яка належить до ядра ФСП, показує, що конструкції відрізняються семантичним відтінком допоміжного дієслова. Конструкція *ser* + дієприкметник має відтінок процесуальності, а конструкція *estar* + дієприкметник – результативності дії, яка спрямована на об'єкт. Ця особливість зумовлює використання конструкції *estar* +

дієприкметник переважно в текстах наукових доповідей та в енциклопедичних текстах.

Конструкція *estar* + *дієприкметник* загалом вживається без агентивного додатка, оскільки являє собою результат дії, яка була здійснена раніше, і виконавець якої є нерелевантним для мовця: *La bandera de España está formada por tres franjas horizontales, roja, amarilla y roja, siendo la amarilla de doble anchura que cada una de las rojas.* [1:art.4] Використання агентивного додатка з конструкцією *estar* + *дієприкметник*, наближає її до ядра поля пасивності, до *дієприкметникової пасивної конструкції*.

Ще одним конститuentом периферії ФСП пасиву є *дієприкметниковий зворот* з агентивним або інструментальним додатком. Ця конструкція зустрічається в усіх функціональних стилях сучасної іспанської мови і, порівняно з іншими засобами вираження пасивного значення, найбільш розповсюджена в текстах художньої літератури.

Поширеність цього засобу вираження пасивного значення суперечить загальновизнаному твердженню про те, що сучасна іспанська мова уникає використання пасивних конструкцій. Аналіз використання *дієприкметникових зворотів* з агентивним або інструментальним додатком, дозволяє зробити висновок, що ці конструкції є синтаксичним засобом заміни громіздких *дієприкметникових конструкцій* на більш мобільні та зручні у використанні граматичні форми.

Розглянемо такий приклад: *“Poli de guardería”, protagonizada por Arnold Scwharzeneger y emitida en TVE-1, fue mas vista de todas las peliculas exhibidas por la pequeña pantalla el mes pasado.* [10:87] Це речення містить *дієприкметниковий зворот* з агентивним додатком – *protagonizada por Arnold Scwharzeneger*, який виконує функцію означення. Завдяки використанню *дієприкметникового зворота*, а також простих *дієприкметників emitida, exhibidas* автор повідомляє адресату додаткову інформацію, не змінюючи структуру речення і зберігаючи його активну перспективу. Якщо розкласти дане речення на змістові блоки, які передають певну інформацію, можна побачити, що воно складається з двох простих і одного складного речень: 1) *“Poli de guardería” fue protagonizada por Arnold Scwharzeneger.* 2) *“Poli de guardería” fue emitida en TVE.* 3) *“Poli de guardería” fue*

más vista de todas las películas, que habían sido exhibidas por la pequeña pantalla el mes pasado.

Як бачимо, використання дієприкметникового зворота і додаткових дієприкметників дає змогу уникати використання дієприкметникових конструкцій для передачі пасивного значення окремих елементів речення. Дієприкметникові звороти виконують функції означення і на відміну від ядерних пасивних конструкцій, які слугують присудками і безпосередньо впливають на перспективу речення та його комунікативну спрямованість, дієприкметникові звороти відносяться до засобів вторинної предикації і не впливають безпосередньо на перспективу речення.

Характер присудка (виражений він активною формою чи пасивною), як уже зазначалось вище, повністю змінює комунікативну спрямованість та прагматичну структуру речення, а наявність або відсутність означення, у ролі якого виступає в реченні дієприкметниковий зворот, не має такого впливу на прагматичну структуру речення, оскільки зворот слугує лише засобом повідомлення додаткової інформації. Таким чином, при активній перспективі всього речення, окремі його частини можуть мати додаткове пасивне значення, що надає висловленню стилістичної виразності. Наприклад у реченні: *Fui unos días invitada por una compañera de colegio a la ciudad.* [11:132] дієприкметниковий зворот передає причину здійснення дії присудком, який виражений дієсловом *ir* в активній формі – *Fui unos días a la ciudad por la causa de invitación de una compañera de colegio.*

Порівняймо речення: *El ingeniero amodorrado por el calor estaba ya roncando bajo su toldo.* [12:34], у якому дієприкметниковий зворот виступає в ролі означення до підмету *el ingeniero* – *El calor amodorró al ingeniero. El ingeniero estaba roncando bajo su toldo.* У наступному прикладі: *Precedidos por el señor Cayo doblaron la esquina de la casa.* [7:88] дієприкметниковий зворот виражає спосіб дії, яка передається присудком – дієсловом *doblar* в активній формі – *Después de que el señor Cayo les precedió ellos doblaron la esquina de la casa.* В реченні: *Entró en la maloliente cabaña, apenas iluminada por una triste candela.* [4:30] дієприкметниковий зворот характеризує обставину місця – *la cabaña.* – *Entró en la maloliente cabaña. Una triste candela iluminó la cabaña.*

Вживання дієприкметникових зворотів для вираження пасивного значення замість пасивних конструкцій робить мовлення більш лаконічним та точним, образним та витонченим, і тому застосовується в усіх функціональних стилях сучасної іспанської мови.

Іноді можна спостерігати поєднання в тексті або в одному реченні різних засобів вираження пасивного значення: *El territorio holandés puede considerarse como un vaso delta formado por tres ríos...; el suelo es muy fértil y está muy bien cultivado ; se cosechan en abundancia cereales, patatas y legumbres; hay excelentes pastos y se cría mucho ganado. El comercio es considerable favorecido por las ricas colonias que Holanda posee. [13:1178]*

Цей факт дає підстави зробити **висновок** про те, що сучасна іспанська мова має тенденцію не стільки до скорочення використання пасивних конструкцій, скільки до заміни конструкцій, які входять до ядра ФСП пасиву, периферійними засобами вираження пасивного значення. Тому, твердження про поступове зникнення категорії пасивного стану із сучасної іспанської мови не відповідає дійсності. Під час комунікації можуть бути створені такі умови, коли активні форми дієслів не зможуть точно передати значення і тоді виникає необхідність, не змінюючи загальної активної перспективи всього речення, застосовувати різні засоби вираження пасивного значення в якості другорядних членів речення. Активізація периферійних конститuentів поля пасиву пов'язана з метою надання акту комунікації більшої досконалості під час передачі необхідної інформації та у відповідності до ситуації, яка описується.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Constitución Española*. – Madrid: Ed.civital, S.A., 1996. – 63 p.
2. *Diario*, 1995. – 980 p.
3. *Baroja P.* La busca / Pío Baroja – Madrid: Caro Raggio, 1994. – 302 p.
4. *La Iglesia A.* de Cuatro patas para un sueño/ Alex de la Iglesia – Barcelona: Planeta, 1969. – 293 p.
5. *Valle-Inclán R.* del Martes de carnaval / Ramón María del Valle-Inclán – Madrid: Espasa-Calpe, 1993. – 254 p.
6. *Goytisolo J.* La Chanca / Juan Goytisolo – Moscú: Progreso, 1967. – 126 p.
7. *Delibes M.* El disputado voto del señor Cayo / Miguel Delibes – Barcelona: Destino, 1991. – 189 p.
8. *Delibes M.* Los santos inocentes / Miguel Delibes – Barcelona: Colección Planeta, 1991. – 176 p.
9. *Gala A.* La regla de tres / Antonio Gala – Barcelona: Círculo de Lectores, 1996. – 412 p.
10. *El País*, 1995. – 872 p.
11. *Unamuno M.* de San Manuel Bueno, Martir / Miguel de Unamuno – Madrid: Espasa-Calpe, 1995. – 172 p.
12. *Pérez-Reverte A.* Limpieza de sangre / Arturo Pérez-Reverte – Bogotá: Santillana, 1997. – 253 p.
13. *Diccionario Manual Sopena*. Enciclopédico e ilustrado. – Barcelona: Ed.Ramón Sopena, 1978. – 3 vol. – 2368 p.